

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА, ФОЛЬКЛОРІСТИКІ ТА ЕТНОЛОГІЇ
ІМЕНІ М.Т.РИЛЬСЬКОГО

КОЗАР Лідія Петрівна

УДК 398.0

БОРИС ГРІНЧЕНКО ЯК ФОЛЬКЛОРИСТ

10.01.07 - фольклористика

+ 10.06.01

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ - 1997

AB 38.713

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т.Рильського НАН України.

Науковий керівник - доктор філологічних наук, професор
Пазяк Михайло Михайлович,
Інститут мистецтвознавства, фольклористики
та етнології ім. М.Т.Рильського НАН України,
завідуючий відділом

Офіційні опоненти:

доктор філологічних наук, професор Кирчів Роман Федорович,
Інститут народознавства НАН України, завідуючий відділом

кандидат філологічних наук Шалак Оксана Іванівна,

Інститут українознавства Київського національного університету ім. Тараса
Шевченка, старший науковий співробітник

Провідна установа

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Захист відбудеться 25 листопада 1997 р. о 12 годині на засіданні
спеціалізованої вченої ради Д.01.57.02 Інституту мистецтвознавства,
фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського НАН України (262001, Київ - 1,
вул. М.Грушевського, 4).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту мистецтвознавства,
фольклористики та етнології ім.М.Т.Рильського НАН України (262001, Київ - 1,
вул. М.Грушевського, 4).

Автореферат розісланий 21 лютого 1997 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Микитенко О.О.

ЛНБ України ім.В.Стефаніка

00751474 (S)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

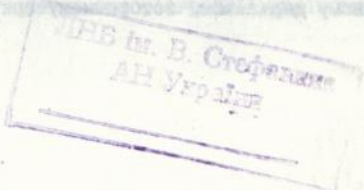
Актуальність теми

Історія фольклористики якнайтісніше пов'язана з історією суспільства. Фольклор відіграв вагомую роль в епоху розгортання вивольної боротьби слов'янських народів, з якою поєднали свою народознавчу діяльність такі велетні слов'янської культури, як В.Ганка, В.Даль, К.Ербен, В.Караджич, Я.Коллар, П.Шафарик та інші. Унікальним прикладом українського патріотизму та надзвичайної працьовитості можуть служити Т.Шевченко, М.Драгоманов, І.Франко, А.Кримський. Почесне місце в цьому ряду займає Боро Дмитрович Грінченко (псевдоніми і криптоніми: Василь Чайченко, Вартовий, В.Вільхівський, М.Гринач, Немірич, І.Перекотиполе, Чернігівець, Л.Яворенко, В.Г., В.Ч.), якого співвітчизники по праву вважали "справжнім апостолом українського націоналізму"¹, "голосом совісти українства"².

Протягом усього життя Б.Грінченко записував і видавав народні пісні, казки, легенди, перекази, приказки, організовував їх збирання численними кореспондентами в усієї України, виховував фольклористів, редагував етнографічні збірники, своєрідно продовжуючи діяльність Південно-Західного відділу РГТ, що припинив своє існування 1878 року у зв'язку з виходом Ємського указу про заборону української мови. Його фольклористичний доробок складають різноманітні рецензії, статті, опубліковані в періодичних виданнях, класичне чотиритомне зібрання українського фольклору - "Етнографические материалы, собранные в Черниговской и соседних о ней губерниях", єдиний на той час бібліографічний довідник - "Литература украинского фольклора (1777-1900)", наукові дослідження "Пісня про Дорошенка й Сагайдачного" і "Отзв о сочинении А.Н.Мадлинки...", а також художні обробки, переспіви народної творчості, популярні жанрово-тематичні збірники усної словесності для масового читача - "Думи кобзарські", "Живі струни", "Веселий оповідач", "Українські народні казки, вибрані для дітей" тощо. Чимало важливих міркувань, що стосуються проблем фольклористики, містять його публіцистичні праці та архівні матеріали, багата епістолярна

¹ Галіп Т. Борці за мрії // Громадянин. - 1910. - №38.

² І.Б. Некролог про Б.Грінченка // Календар Просвіти на 1911 р.

спадщина вченого.

Фольклористична діяльність Б.Грінченка була високо оцінена його сучасниками - Хв.Вовком, В.Гнатюком, В.Горденком, М.Дикаревим, М.Комаровим, А.Кримським, О.Лазаревським, І.Полівкою, М.Сумцовим, І.Франком в їх листуванні, рецензіях, оглядово-критичних статтях. Значні доповнення до її характеристики внесли свого часу вчені - З.Кугеля, Ф.Колесса, М.Гуменюк, О.Куниченко, В.Погребенник, О.Бріцина. Крім спеціальних праць, цієї проблеми побіжно торкалися й інші дослідники його багатогранної спадщини, якій присвячено близько тисячі статей, виступів, повідомлень, передмов, монографій, нарисів-есе. Незважаючи на таку численність публікацій, саме фольклористична діяльність Грінченка досі не аналізувалася ґрунтовного комплексного висвітлення. Не оцінено належню мірою його збирацьку, видавничу, науково-теоретичну, бібліографічну спадщину, відсутній детальний аналіз фольклорних текстів у його виданнях.

Актуальність обраної теми визначається необхідністю глибокого осмислення фольклористичної спадщини Б.Грінченка, що слугуватиме створенню об'єктивної концепції процесу історичного розвитку української науки про народну творчість.

Мета дослідження та його завдання

Автор дисертації ставить перед собою мету детально розглянути діяльність Б.Грінченка у сферах збирання, публікації, бібліографії, дослідження та популяризації народної творчості; висвітлити наукові методи і принципи записування, систематизації, класифікації, текстології, коментування фольклорних зразків; визначити реальний внесок вченого у фольклористику, простежити його участь в історико-культурному житті України на межі XIX - XX ст.

Джерельна база дослідження

Нею стали різноманітні матеріали, опубліковані й рукописні, пов'язані із життям і фольклористичною діяльністю Б.Грінченка, які зберігаються в Центральній науковій бібліотеці ім.В.Вернадського та інших наукових бібліотеках Києва, Львова, Чернігова, у рукописних фондах Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім.М.Т.Рильського, Інституту літератури ім.Т.Шевченка, Інституту археології, Інституту рукописів ЦНБ НАН України, Центральному державному історичному архіві України у м.Києві та Держ-

жавному архіві Чернігівської області, - всього понад 14 тисяч одиниць збереження.

Методи дослідження

Поставлені завдання розв'язувалися за допомогою описового, порівняльно-типологічного та порівняльно-історичного методів дослідження. Теоретико-методологічною основою дисертації служать праці відомих фольклористів та етнологів, що розробляли питання історії та теорії фольклористики, - О.Потебні, О.Піпіна, М.Драгоманова, М.Сумцова, М.Грушевського, І.Франка, В.Гнатюка, А.Кримського, Ф.Колесси, Б.Кирдана, П.Попова, С.Сиваченка, О.Дяч, І.Вергесовського, М.Яценка, М.Шубравської, Н.Шумади, М.Паяяка, Р.Кирчіва, С.Мішанича, М.Мушинки.

Наукова новизна

Дане дослідження є першою спробою комплексного аналізу фольклористичної діяльності Б.Грінченка як збирача, видавця, дослідника, бібліографа, популяризатора народної творчості на основі архівних джерел та маловідомих друкованих матеріалів; вперше рукописна фольклористична та епістолярна спадщина вченого залучена як джерельна база для висвітлення його видавничих принципів, збирацького та дослідницького методів; визначається місце Грінченка в контексті розвитку української фольклористики кін.ХІХ - поч.ХХ ст. на основі листів до нього від визначних культурних діячів, різних наукових установ та організацій, а також від учителів, робітників, селян, священників, студентів, учнів.

У науковий обіг вводяться нові факти, зокрема листування Грінченка із фольклористами та кореспондентами народної творчості - Хв.Вовком, В.Гнатюком, В.Горленком, М.Дикаревим, Я.Карловичем, А.Кримським, В.Кравченком, М.Комаровим, І.Полівкою, Ф.Ржегоржем, М.Сумцовим, І.Франком, Д.Яворницьким, К.Паньківським, І.Липсо, В.Степаненком, Я.Безинським, С.Гаврилеєм, І.Зовудю, М.Нечипоренком, М.Рклицьким, П.Теремець, родиню Поаяякових.

Практичне значення

Дослідження має теоретичне й практичне значення, надає цінний матеріал для фольклористів, літературознавців, мовознавців, істориків вітчизняної культури, викладачів. Результати роботи можуть бути використані при створенні історіографії української на-

уки про народну творчість, при викладанні курсів та спецкурсів із фольклористики, українознавства, літературознавства в системі середньої та вищої освіти, стануть корисними в подальших дослідженнях багатогалузевої діяльності Б.Грінченка.

Апробація роботи

Окремі положення дисертації висвітлювалися в журнальних публікаціях, а також доповідалися на науковій конференції молодих учених та студентів в Інституті Грінченкознавства ("Біографічний аспект творчої спадщини Б.Грінченка", 1995 р.), на наукових конференціях викладачів у міжрегіональному Інституті удосконалення вчителів ім.Б.Грінченка та в Київському університеті ім.Т.Шевченка.

На захист дисертації вносяться такі положення:

1. Фольклористична діяльність Б.Грінченка тісно перепліталася з громадською і підпорядковувалась єдиній меті - боротьбі за національне відродження України.

2. Б.Грінченко як збирач народної творчості й організатор збирацької роботи своєю подвижницькою діяльністю продовжив у Наддніпрянській Україні дії закритого Південно-Західного відділу РГТ, справив відчутний вплив на зміцнення наукових і культурних зв'язків та пробудження загальної цікавості до народознавчих проблем.

3. Б.Грінченко виробив науковий підхід до збирання і публікації усної словесності в справі записування, систематизації, класифікації, текстології та коментування фольклорних матеріалів. Здійснене ним серійне видання різноманового фольклору було найбільшим в Наддніпрянській Україні на межі XIX - XX ст., ввело в науковий обіг значну частину творів маловідомих або зовсім невідомих до цього в друкові, піднесло його автора до рівня кращих фольклористів свого часу. - В.Гнатюка, А.Кримського, І.Франка.

4. Дослідницький метод вченого позначений високою принциповістю та вичерпністю при висвітленні обраної теми, глибоким знанням бібліографії. Такі капітальні видання, як "Література українського фольклора" та "Словарь української мови", які стали базовими для подальших наукових пошуків, прислужилися поступові українознавства.

СТРУКТУРА І ЗМІСТ РОБОТИ

Структура дисертації визначена поставленими завданнями, прагненнями якнайповніше розкрити тему, складається зі вступу, трьох розділів, висновків та бібліографії.

У вступі обґрунтовується актуальність теми, визначається мета й завдання дослідження, джерельна база та методологічні засади, наукова новизна й практичне значення роботи, основні положення, що виносяться на захист. Також висвітлюється історія та рівень вивченості проблеми. Зокрема зазначається, що І.Франко найбільше цінував Б.Грінченка як популяризатора, видавця народно-просвітницьких книжок, етнографа, мовознавця, бібліографа. М.Сумцов у своїх оглядах з етнографії надав йому найповажніше місце серед усіх фольклористів кінця XIX ст., поставивши поруч з І.Франком.

Важливі уточнення до оцінки фольклористичної діяльності Грінченка вніс З.Кузеля у статті "Борис Грінченко як етнограф". Ф.Колесса вперше зробив спробу охарактеризувати його як збірника, видавця, дослідника народної творчості у своїй праці "Історія української етнографії" (1946), яка залишилася неопублікованою і зберігається в рукописних фондах ІМФЕ (ф.14-2, од.зб.244). Детально розглянули фольклористичну та бібліографічну опадщину вченого М.Гуменюк ("Библиографическая деятельность Б.Д.Гринченко" // "Советская библиография", 1985, N13, с.39-44) та В.Погребенник ("Фольклористична діяльність Б.Д.Грінченка" // "Народна творчість та етнографія", 1988, N6, с.18-30). О.Брицка здійснила перевидання науково-популярного збірника "Українські народні казки, вибрані для дітей" (К., 1994), подавши до нього ґрунтовний науковий апарат, де досліджено джерела усіх текстів та характер роботи з ними Б.Грінченка.

У вступі простежується розбіжності в оцінці творчого надбання Б.Грінченка - від апологетикування до цілковитого забуття, що пояснюється його особливим становищем в історії української культури, наводяться вислови численних дослідників, які в різні часи зверталися до постаті Грінченка.

У першому розділі "Фольклор і фольклористика в житті й діяльності Б.Грінченка" окреслено основні етапи і напрями його фольклористичної діяльності згідно з життєвим і творчим

вляхом. Пропонується така періодизація:

1. Ранній період збирацької діяльності Б.Грінченка, пов'язаний із становленням світогляду та вибором життєвого шляху (1863 - 1880 рр.).
2. Поєднання педагогічної праці з фольклористичною (1881 - 1893 рр.).
3. Чернігівський період, позначений активізацією збирацької та видавничої діяльності (1894 - 1901 рр.).
4. Дослідницька праця з фольклористики (1902 - 1910 рр.).

На відміну від більшості фольклористів, перше знайомство Б.Грінченка з народною творчістю відбулося не в рідній хаті, а в середовищі селян. Адже в дрібнопанській амосковленій сім'ї Грінченків українською не говорили. Все виховання, як згадував він у листі до І.Липи, було "наскрізь московське, навіть вороже до всього українського та мужичого" (ІР, III, 41016). Вирішальну роль в утвердженні прогресивних поглядів занадто відіграла поезія Т.Шевченка. "Шевченко зробив з мене зараз же українського націонала (хоч і чудно се казати про хлопця 13 - 14 р.)", - зізнавався він у листі до К.Паньківського (ІР, III, 44850).

Два перші періоди збирацької діяльності фольклориста відображає його листування із друзями по українській національній справі - Т.Зіньківським (ІР, III, 40787 - 40833), І.Зовулем (ІР, III, 40834 - 40904), Д.Ткаченком (ІР, III, 41076 - 41147) та редакцією журналу "Киевская старина" (ІР, III, 39338; I, 5059; III, 34082; III, 16745; ф.112, N162; I, 32402; III, 40376 - 40388), куди він надсилав свої перші фольклорні записи; а також такі архівні матеріали, як: "Думка" (Журнал, який писав Б.Грінченко разом з учнями 1888 - 1889 рр. в Олександрівці) (ІР, I, 31607); записки М.Грінченко "Школи, де працював Б.Грінченко" (ІР, I, 32541 - 32542).

Уяву про чисельність фольклорних записів цих періодів та їх наукову вартість складають рукописні матеріали Б.Грінченка (ІР, I, 1545, 5059, 32402; ІМФЕ, ф.1 - к.2 / 7, 21, 43; ф.28 - 3 / 93). Вони засвідчують уважне ставлення записувача до різноманітних жанрів народної творчості, професійний підхід до справи. Фольклорист прагнув детально фіксувати текст - в його первісному вигляді, без будь-яких коректив, звертав увагу на вимову олів, потребу подання наголосів, локальні відмінності одного й того ж твору, записаного в різних місцевостях. Текоти пісень супроводжу-

ються примітками про варіанти, поширення їх, особливості виконання; до кожного зразка додано повний паспорт, який включає рік і місце запису, прізвище, ім'я інформатора. Записи, головним чином, зроблено з голосу, в живому побутуванні, на що вказують помітки Б.Грінченка: "дитина на Рідво", "у Водолазі на весіллі співають".

За 1878 - 1893 рр. Б.Грінченко зібрав велику кількість фольклорних текстів, з яких частину надіслав Т.Зіньківському, а 204 приказки ввійшло до "Нової збірки народних малорузьких приказок" М.Комарова (Одеса, 1890). Проте основна увага фольклориста в цей час зосереджувалася навколо видання популярної серії фольклорних творів - збірників "Веселий оповідач", "Колоски", "Казки та оповідання", металікових видань народних казок ("Бідний вовк", "Парівна жаба", "Брат і сестра"), дум ("Івасю Удовиченко", "Олекой Попович") тощо.

Особливо плідною виявилася фольклористична діяльність Б.Грінченка в Чернігові, яку умовно можна розглядати в таких аспектах: 1) збирання народної творчості в Чернігівській губ. і залучення до цієї праці збирачів-кореспондентів з різних регіонів України; 2) особисті контакти з науковими організаціями і окремими фольклористами; 3) систематизація зібраних матеріалів і упорядкування етнографічних збірників та створення бібліографічного покажчика з фольклору; 4) передрук уже відомого фольклорного матеріалу та видання його окремими збірками для народного читання; 5) етнографічна робота над упорядкуванням першого національного музею української старовини В.Гарновського; 6) розробка теоретичних і методичних проблем вивчення фольклору.

Про невтомну роботу Б.Грінченка з організації збору фольклорних матеріалів, його збирацький метод довідуємось із листування. Він вимагав наукового запису фольклорних текстів у відповідності з тим, як вони побутують серед народу, особливо застерігав від надання записам "артистичної" форми, що нерідко проявлялося у прикрашуванні зразків. Цінні вказівки та методичні поради подав він у програмах до збирання народної творчості (IР, I, 31439; III, 41030). Листи кореспондентів до Грінченка засвідчують, що більшість з них проводили записи в живому побутуванні, зберігали автентичність народних творів. У цьому також переконує перегляд його архівної колекції (ІМФЕ, ф.1 - к.2 / 1 - 47, 2143 арк.).

у Чернігові В.Грінченку підготував і видав майже 50 книг для народу загальним тиражем 200 тисяч примірників. Серед них і популярні фольклорні видання - "Книга казок віршом", "Живі струни", "Думи кобзарські", "Веселий оповідач".

Із 1902 по 1909 рр. збирацька діяльність фольклориста тісно пов'язувалась із його роботою над упорядкуванням 4-томного "Словаря української мови" та написанням наукових досліджень. Інформацію про це несе його листування з В.Гнатюком (ІР, III, 40666 - 40723), С.Ольденбургом (ІР, III, 38890-38894), К.Паньківським (ІР, III, 44818), Д.Яворницьким (ІЛ, ф.130 / 26-32; ІР, III, 40189-40213). Так, у листі до В.Гнатюка (З.09.1908 р.) В.Грінченко писав: "Що до моїх фольклорних матеріалів, то вони поки що лежать великою купкою. Друкувати їх думаю, звісно, але де й коли ще не знаю. Досі не мав змоги взятися до їх" (ІР, III, 40665). Цим намірам не судилося здійснитися, а його етнографічні матеріали були передані дружині Етнографічній комісії ІНТШ, частина з яких нині зберігається у рукописних фондах ІМФЕ (ф.23-3 / 38, 44, 64, 93).

Дослідницька діяльність В.Грінченка в галузі фольклористики пов'язана написанням ряду рецензій (на фольклорні видання А.Василейка, В.Милорадовича, А.Хведоровича, Д.Яворницького, В.Гнатюка, М.Драгманова, О.Малинки) та розвідок ("Пісня про Дорошенка й Сагайдачного", статті до "Большой энциклопедии"). На авторитетну думку вченого спиралися - Товариство ім.Т.Шевченка у Петербурзі, "Просвіта" у Львові, "Руська бесіда" у Чернівцях, редакція журналу "Ruthenische revue" в Нового Санча, Чернігівська губерньська архівна комісія тощо. Він мав титули члена українських наукових товариств у Львові та Києві.

Як бачимо, збирацько-фольклористична діяльність В.Грінченка набула широкого резонансу як в загальнослов'янському, так і міжнародному науковому світі, отримала підтримку визначних представників української і слов'янської фольклористики - В.Антоновича, Хв.Вовка, В.Горленка, М.Дикарева, Я.Карловича, А.Кримського, М.Комарова, І.Полівки, Ф.Ржегоря, М.Сумцова, І.Франка. До етнографічної праці було залучено чимало талановитих збирачів народної творчості із найвіддаленіших куточків України.

Другий розділ дисертації - "Фольклорне зібрання Бориса Грінченка" присвячений висвітленню історії публікації його фольклорного видання, жанрово-тематичному аналізу матеріалів кожного з

томів, характеристиці видавничих засад ученого.

Основний внесок В.Грінченка в українську фольклористику - це, насамперед, зібраний і опублікований величезний фактичний матеріал, що охоплює понад 2000 сторінок друкваних текстів та близько 3000 рукописних аркушів. При публікації фольклорних матеріалів він виходив із двох основних завдань: популяризації творів усної словесності серед народу та збереження фольклорних текстів для наукових досліджень. Звідси і два типи видань - спеціальні наукові публікації та різноманітні художні обробки, переспіви народної творчості, популярні жанрово-тематичні збірники усної словесності для масового читача, вміщення народних текстів у шкільних підручниках тощо.

Фундаментальною працею в українській фольклористиці на межі XIX - XX ст. стало чотиритомне видання В.Грінченка - "Этнографические материалы, собранные в Черниговской и соседних с ней губерниях", яке відзначається обсягом (понад 2500 NN), якістю (чітка паспортизація, наукова систематизація і класифікація матеріалу, посилання на паралелі), варіантною різноманітністю; кожний том відкривається передмовою та супроводжується бібліографічними довідниками. Воно певною мірою аналогічне до таких монументальних зводів народної творчості, як "Труды..." П.Чубинського, "Народные песни Галицкой и Угорской Руси" Я.Головацького, "Речісці" О.Кольберга. Тут подано жанрове багатство українського фольклору понад 30 повітів Харківської, Київської, Чернігівської, Подільської, Волинської, Катеринославської, Полтавської, Херсонської губ., а також Воронезчини, Курщини, Бессарабії, Галичини та Добруджі (територія Румунії). Разом з упорядником працювало близько 60 кореспондентів-збирачів; серед них відомі фольклористи й письменники - В.Горленко, М.Грінченко, М.Дикарев, Н.Кобринська, М.Коцюбинський, В.Кравченко, М.Кропивницький, І.Липа, В.Степаненко.

Під час роботи над упорядкуванням і виданням етнографічних збірників В.Грінченко спирався на досвід як своїх попередників (М.Драгоманова, І.Рудченка, П.Чубинського), так і сучасників (В.Гнатюка, А.Кримського, І.Франка) в справі класифікації, систематизації, наукового коментування і текстології фольклорних матеріалів, пройшовши складний шлях від фольклориста-аматора до вченого-професіонала. Про видавничі засади упорядника дізнаємося із його наукових коментарів та передмов до збірників, відгуків рецензентів, а також із епістолярної спадщини та інших архівних

матеріалів.

При зіставленні наявних рукописних і друкованих фольклорних текстів спостерігаємо, що більшість з них друкувалися без змін в лексичному, фонетичному, синтаксичному складі, якщо не брати до уваги питання правопису. З приводу останнього варто зазначити, що всі польові записи Б.Грінченка та його кореспондентів зроблені звичайним українським правописом (т.зв. "кулішівкою"), який упорядник, виходячи з цензурних умов, змушений був замінити на урядовий (т.зв. "ярижний"), що не завжди віданачалося усталеною послідовністю. При публікації вчений намагався адійснити точне відтворення польових записів, тому окремі редакторські правки не є ознакою вільного поводження з текстами, вони не змінюють цілісної тканини фольклорного твору. Це, як правило, надання заголовку, розбивка тексту на абзаци, розстановка розділових знаків, обережна правка. В.Гнатюк, як видно із його рецензії, в цілому позитивно поставився до такого редагування, хоча й вважав окремі правки довірливими, такими, що робилися без опори на тексти близьких варіантів.

Основу вібрання складують твори із науковою паспортизацією та коментуваннями упорядника. Майже біля кожного зразка подаються відомості про вік (цифрово чи в описовій формі - хлопець, парубок, дід, дівчина, молодиця, жінка, баба, старий чоловік, стара жінка), соціальний стан, професію, освіту оповідача та обставини запису. До окремих зразків Грінченко подав коментарі, в яких зробив пояснення відносно їх автентичності, наукової і художньої вартості, а також вказав на наявні домішки ненародного походження. Проте його робота щодо вирізнення літературних творів та балад не була послідовною, про що свідчить відсутність таких застережень ціля частини авторських зразків, які фольклоризувалися, - народних обробок співомовок С.Руданського, гумористичних оповідаць Г.Квітки-Основ'яненка, пісні В.Забіли "Туде вітер велими в полі", поетичних творів з різних альбомних збірок (матеріали Г.Зіньківського, А.Заблюцького, П.Лукашевича, В.Кравченка, "Рукопису невідомого").

Значно ближче видавець підійшов до розуміння явища контамінації у фольклорі та передавання друком об'єднаного тексту. У передмові до 3 тому "Етнографических материалов..." він детально обґрунтував свої спостереження над різними проявами контамінації, вказавши на необхідність подання наукових коментарів до таких

творів.

Факховий підхід виявив Грінченко також при компопуванні та класифікації зразків усної словесності, виходячи з іонущого до-свіду фольклористики (за основу було взято "філософську" систему М. Драгоманова, із незначними змінами). Позитивним є те, що при публікації він надавав перевагу жанрам народної прози, яка, по-рівняно з пісенним фольклором, була визчена недостатньо. Три ори-гінальні випуски оповідальної народної творчості обсягом 1170 друкованих сторінок стали суттєвим доповненням до попередніх ви-дань М. Драгоманова, О. Кольберга, І. Манжури, І. Рудченка, П. Чу-бинського.

Перший з них - "Этнографические материалы, собранные в Чер-ниговской и соседних с ней губерниях" (Чернигов, 1895, IV+308 с., 221 NN) являє собою результат 15-річної збирацької роботи фоль-клориста. Основу його складають власні записи Б. Грінченка (понад 100 NN). Відкривається збірник передмовою, в якій редактор дає характеристику матеріалів та інформує про принципи їх системати-зації, класифікації, текстології, вказує на використані джерела, висловлює подяку співробітникам.

Переважна частина текстів збірника - невідомі у друкованій зразки та цікаві варіанти. Не випадково його поява викликала ши-роке зацікавлення фольклористів, етнографів, істориків. Схвальні відгуки знаходимо в листах А. Кримського, В. Горленка, Л. Падалки та рецензіях, що з'явилися на сторінках "Киевской старини", "Записок НТШ", "Зорі", "Вестника Европы", "Русского обозрения", "По морю и суше". Грунтовний аналіз збірника за окремими розділами зробив В. Горленко в рецензії-есе "Заветы деревни", звернувши увагу на психологію народних творів. Вчений відніс його до високоцінних пам'яток старовинних "заветов деревни", що не менш важливі, ніж писемні літописи й акти. Чимало важливих бібліографічних допов-нень і настанов щодо видання фольклорних матеріалів подав В. Гна-тук. Із недоліків ним відзначались неточність фонетичних записів, недосконалість правопису, відсутність наукових покажчиків, друку-вання окремих матеріалів російською мовою та у формі віршованих переспівів.

Всі зауваження рецензентів Б. Грінченко врахував при підго-товці другого випуску "Этнографических материалов..." (II+390 с., 248 NN), який вийшов через рік після першого додатком до "Земско-го сборника Черниговской губернии", а в 1897 р. - окремою відбит-

мож. За характером матеріалів другий випуск продовжує перший, мав ті самі розділи, однак представлені повніше. Особливо різноманітністю відзначаються легенди про чортів, записані В.Кравченком. У них чорт виступає то комічною фігурою, що дає себе ошукати, то грізною демонічною силлою, яка шкодить людині, особливо багатим.

Найменшими як у першому, так і другому випусках є X і XI розділи - "Предання о лицах и явлениях политических (исторических)", "Предання о местностях" (тут вміщено всього 6 NN). Найповніше представлені IX і XIII - "Рассказы о явлениях жизни семейной и общественной", "Сказки фантастические, игра слов и остроумия", які характеризуються новизною казкових сюжетів та тематичною різноманітністю.

Завершується збірник приказками, загадками, бібліографічним покажчиком паралельної літератури до кожного номера першого і другого випусків та покажчиком їх змісту. Таким чином, другий випуск перевищував перший за обсягом матеріалу та за способом його наукового опрацювання. Це не залишилося поза увагою рецензентів, які вмістили свої відгуки на сторінках галицької, російської і варубіжної преси, - "Киевская старина", "Зоря", "По морю и суше", "Записки НШ", "Вольн", "Этнографическое обозрение", "Revue des traditions populaires", "Archiv fur slavische philologie". Їх автори - Хв.Вовк, В.Гнатюк, М.Комаров, А.Кривський, О.Лазаревський, І.Полівка одноставно віднесли його до кращих фольклорних видань.

Це один збірник фольклорної прози - "Из уст народа" (VIII+480 с., 389 NN) - В.Грінченко видав у 1900 р. додатком до "Земского сборника...", а в 1901 р. - окремою відбиткою. Він став завершальним випуском його фундаментального 4-томного видання. Несприятливі життєві обставини, як видно з листа фольклориста до Хв.Вовка (ІА, Ф.А, В / 1901), частково позначилися на підготовці збірника (про це він зазначав і в передмові до нього). Найбільше записів надали М.Чудновська (понад 100 NN) та М.Грінченко (понад 40 NN).

Половину збірника складають міфологічні легенди про природу і природні явища, демонічні істоти та духи різного типу - нечисту силу, чортів, водяників, домовиків, русалок, смерть, моровицю, чудо, про мерців, опирів, відьом, вовкулаків, знахарів, чарівників, скарби, а також повір'я та замовляння. Деякі з них зберігають риси дохристиянських вірувань, наприклад, легенда про те, що їсть душа (№34); є також сюжети з новочасними наваруваннями ("Не-

чиста сила Іде (на велосипедах)", N117), із соціальним забарвленням ("Пан-упир", N170; "Пан вовулакою робить", N206").

У другій половині збірника зміщені оповідання, казки, анекдоти, легенди та перекази з родинного та суспільного життя, приказки та загадки. У них поряд із висміюванням моральних вад чоловіків та жінок подаються сатиричні картини із життя попів, панів, писарів, суддів тощо.

Збірник був відразу помічений і викликав ряд схвальних відгуків та повідомлень на сторінках "Киевской старини", "Літературно-наукового вісника", "Юга", "Вестника юга", проте такого широкого резонансу в науковому світі, як попередній, не набув.

У зібранні народної прози зафіксовано 638 оповідань, казок, легенд, переказів, анекдотів, 733 приказки, 154 загадки, 222 вірші повір'їв та замовлянь (подано 800 порад). Основу збірників складають першодруки, насамперед казкова проза та анекдоти, які мають довершену художню форму, цікаві зачини та кінцівки, відзначаються ритмомелодикою. Більшість з них зареєстровано в покажчику казкових сюжетів "Сравнительный указатель сюжетов: Восточнославянская сказка" (Л., 1979) - 123 казкових та 69 анекдотичних (21 з них як такі, що не мають паралелів в українському, російському, білоруському фольклорі).

У збірниках зустрічаємо чимало творів, що рясніють місцевими реаліями (переважно записи В.Степаненка, М.Білокозя, М.Грінченка), які вчені виносять за межі фольклору чи атрибуують як переказ, анекдот і навіть як казку, - "Як жінка чоловіка вбивала" (т.4, N 388), "Догадавсь" (т.4, N 389), "Як селянин піймав вовка" (т.4, N 255), "Дедалі - поганіше" (т.1, N 123), "Жінчине оповідання про те, що було" (т.1, N 124). Тематичною різноманітністю відзначаються міфологічні оповіді, апокрифічні, історичні легенди та перекази, замовляння, повір'я, прислів'я та загадки - цінний матеріал для вивчення власнеукраїнської міфології, побуту та історії.

Важливим здобутком української фольклористики стало пісенне зібрання В.Грінченка, що ввійшло до 3 тому "Етнографических материалов..." (XXII+765 с., 1704 NN). У передмові до нього, яка має характер наукової розвідки, вчений висловив ряд цінних думок про незымирущість уснопоетичної творчості та вказав причини пошування і занепаду народної поезії; значну увагу надав висвітленню питань тектологічного характеру, зокрема контамінації, літератур-

но-фольклорних взаємин, автентичності та філологічної достовірності текстів, проблемам правопису, наукового коментування та редагування, поясненням з технічного боку видання.

Текоти представлені майже всіма жанрами українського пісенного фольклору. У збірнику зміщено понад 140 варіантів балад, сюжети яких зафіксовані у "Каталозі українських балад" (Дей О.І. "Українська народна балада", К., 1986, с.65 - 84), - про кохання та дошлюбні взаємини, сімейні конфлікти й стосунки, із соціальними та історичними відгомонами. Особливо повністю відзначаються сюжети балад про вбивство позашлюбної новонародженої дитини (I - М. - 1) - "В Харкові на риночку нова новина" (N533 А,Б,В,Г) та "Тройвілля" (I - I - 1) - "Через сад зелений стежечка лежала" (N480 А).

Велику наукову цінність мають пісенні новотвори - рекрутські й солдатські, розбійницькі, про панщину й волю, наймитсько-строкарські, заробітчанські, фабрично-заводські, в яких знайшли відображення нові умови соціального гноблення. Це, головним чином, оригінальні аразки і варіанти, які відзначаються яскраво вираженим соціальним спрямуванням, новими сюжетами, формами, змістом. Вони дають змогу простежити трансформацію мотивів у фольклорі, яка відбувалася протягом певного періоду.

Майже половину збірника складають воєнні пісні. Важливо те, що при публікації Б.Грінченко відкинув практику зведення воєнних обрядів в один сценарій, а помістив окремі описи весілля та деяких обрядових компонентів із Чернігівської, Харківської, Київської, Подільської губерній, не порушуючи їх цілісності.

Завершується том бібліографічними покажчиками фольклорних збірників, періодичних видань і літературних творів, у яких друкувалися українські пісні та описи народних обрядів.

Високу оцінку пісенному виданню дали в своїх листах та рецензіях Хв.Вовк, В.Гнатюк, М.Дикарев, І.Франко - відзначили новизну поетичних творів та високий професіоналізм видавця, важливість бібліографічного покажчика народної пісенності.

Фольклорні збірники Б.Грінченка зайняли гідне місце в науковому українознавстві, здобули загальнослов'янське та європейське визнання. Вони давали багатий матеріал для дослідників, зробили помітний вплив на подальший розвиток національної культури і науки, а також і зарубіжної. Спільні міжнародні казкові та баладні сюжети знаходили в них А.Аарне, Л.Барг, А.Слінек, О.Кно-

оп, І.Полівка, Ю.Смирнов.

Б.Грінченко подав до збірок найкращі зразки, які текстово не повторюють варіантів, умічених у попередніх виданнях М.Макошимовича, Я.Головацького, М.Драгоманова, І.Рудченка, П.Чубинського І.Манжури; більшість із них на сьогодні вийшла з активного побутування. У наших польових записках зустрічаються тільки окремі варіанти, переважно балад та весільних пісень. При їх зіставленні помічаємо різні зміни, напорування, переосмислення та оновлення образів. У фольклорних творах зафіксовані особливості українського національного характеру того часу, побуту, сімейних та громадських стосунків, риси світогляду та моралі, цікаві архаїчні форми та стародавня лексика. Тому вони являють неабияку цінність як для фольклористів, так і етнографів, істориків, мовознавців та мистецтвознавців і поряд із збірниками В.Гнатюка, Я.Головацького, О.Кольберга, І.Франка, П.Чубинського входять до золотого фонду української фольклористики.

У дисертації зроблено огляд популярних фольклорних видань Б.Грінченка та його рукописної спадщини. Наводяться численні висловлювання з його листів до Хв.Вовка, В.Гнатюка, М.Дикарева, Г.Зінківського, І.Зовуді, Ф.Ржегоржа, В.Стеланенка, М.Ткаченка про нестерпний цензурний контроль над виданнями народнопросвітницьких книжок та боротьбу з ним. Звернено увагу на видавничі засади упорядника, охарактеризовано три види текстів його популярної фольклорної серії - передруки зі збірок усної словесності; нові варіанти, друквані з рукописів; твори, окладені видавцем шляхом контамінації кількох варіантів та авторських доповнень. Проте відсутність наукових коментарів та передмов, які фольклорист не зміг подати у зв'язку з цензурними обмеженнями, зумовила те, що його літературні обробки казок, дум, пісень часто сприймалися як автентичні і використовувалися на сторінках наукових досліджень. В останні роки заходами дослідників О.Вріциної, С.Мишанича зроблено певні зрушення в справі повернення їм реального статусу.

Крім того, залишилися багата рукописна фольклористична спадщина Б.Грінченка - колекція власних записів і надісланих різними збирачами, яка зберігається в рукописних фондах ІМДБ (ф.1 - к.2 / 1-47; ф.4 - 2 / 36; ф.28 - 3 / 38, 44, 64, 66, 93, 301; ф.29 - 3 / 194) та ІР ЦНБ (І, 32402; І, 5059; І, 1545), - всього близько 3000 аркушів.

Серед них значний інтерес для української фольклористики мають записи колискових пісень, дитячих ігор і приказок до них ("У піжмурки", "Хрон", "У стінки", "У гилки", "У тісної баби", "Довга лова", "Дробу", "У гуску"; "Туленик", "У короля", "У чемериці"), аразки весняних танків ("Сиди, сиди, ядуре", "Да виплету хижку", "У ядура", "У кривого танця").

Варіантною різноманітністю відзначаються історичні пісні та балади про Байду, Вондарівну, Залізняка, Кармелюка, Лебеденка, Димерівну, Морозенка, Нечая, Палія, Сулруна, Саву Чалого.

Понад 20 неопублікованих літературних обробок казок залишилися в Інституті рукописів ("Князізна в скляного палацу", "Два дні", "Дівчина та короленко", "Ведмідь на воді") та Інституті літератури (ф. 70, N239, N246).

Отже, фольклорне зібрання В.Грінченка репрезентує, головним чином, все жанрове багатство усної словесності. Збірники засвідчують високий рівень теоретичного осмислення матеріалу при відборі до друку та співвіднесеності із публікаціями попередників, а також під час класифікації його за "філософською" системою М.Драгоманова. І хоч матеріал до них збирався подвижниками-аматорами, його наукова цінність незаперечна - збережено автентичність фольклорних текстів та діалектні особливості народної мови, подано їх повну паспортизацію та вичерпні вказівки на всі відомі варіанти.

У третьому розділі дисертації - "Наукові та науково-популярні українознавчі праці Бориса Грінченка" дається аналіз його теоретико-дослідницьких, бібліографічних та публіцистичних праць у галузі фольклористики, а також історичних, педагогічних, літературознавчих та мовознавчих розвідок і художніх творів, в яких автор популяризував аразки усної словесності; характеризується дослідницький метод вченого, його погляди на взаємозв'язок фольклору і літератури.

Значний вплив на формування наукових засад вченого-фольклориста мали В.Гнатюк, А.Кримський, І.Франко, М.Сумцов та інші його сучасники. На основі їх порад та власного досвіду збирача і упорядника усної словесності він вдається до теоретичних висновків та узагальнень, бере активну участь у розв'язанні головних проблем, які стояли перед українською фольклористикою на межі XIX - XX ст.

В.Грінченко перший серед бібліографів зробив повне зведення фольклорного матеріалу за 12 десятиліть, заклавши, таким чином,

основи для подальшого його вивчення й дослідження. Його бібліографічний покажчик "Литература українського фольклору..." (Чернігов, 1901, 320 с.) охоплює фольклорні записи, видані з науковою та популяризаторською метою, твори художньої літератури, хрестоматії, шкільні читанки і наукові праці, в яких є народні тексти; дослідження, присвячені українському фольклору та історіографії науки про народну творчість, різноманітні довідки про фольклористів та інші відомості, які стосуються предмету від 1777 по 1900 рр. українською, російською, польською, німецькою, французькою, латинською, чеською, угорською мовами, - всього 1763 назви.

Він одобув широке визнання на сторінках "Киевской старины", "Приднепровского края", "Русских ведомостей", "Записок НТШ", "Літературно-наукового вісника", "Етнографического обозрения", "Archiv fur slavische philologie". Схвальні відгуки і цінні доповнення подали сучасники бібліографа в приватних листах до нього - В.Горленко, В.Доманицький, А.Кримський, О.Малинка, І.Полівка, М.Сумцов. Вчені, вагаючи винятково складні умови, в яких доводилось працювати Б.Грінченку, а також те, що він першим в Україні розпочав справу систематизації фольклорних видань, в остаточних своїх висновках завжди підкреслювали його великі заслуги перед українською бібліографією та фольклористикою.

Позитивний вплив на розвиток наукового українознавства мали й інші праці Б.Грінченка в цій галузі, зокрема бібліографічний огляд "Народноспівітні книжки за роки 1893 - 1901" та відгуки на вихід фольклорно-етнографічних праць М.Драгоманова, В.Гнатюка, В.Милорадовича, Д.Яворницького, що відзначалися глибоким розумінням теоретичних і методологічних проблем фольклористики.

Важливим напрямом бібліографічної діяльності Б.Грінченка було вивчення читацьких інтересів і запитів. Цій проблемі присвячені його публікації "Шевченків "Кобзар" на селі", "Історичні книжки на селі", "Купішеві твори і сільські читачі", "Українська книжка на селі", які згодом стали основою книги "Перед широким світом" (К., 1907). Ці праці хоч і мали публіцистично-просвітницьке спрямування, проте містили чимало цінних наукових міркувань з питань народності літератури та фольклорно-літературних взаємин. Так, зіставляючи поезію Т.Шевченка із народними творами, Б.Грінченко висловив судження про національну і світову велич Кобзаря, виступив проти введення його поезії до стилізації під народну пісню. Про глибоке осмислення і своєрідне використання

фольклору Т.Шевченком та іншими письменниками вчений писав у ряді літературно-критичних та публіцистичних праць. Він оцінював діяльність українських культурних діячів з погляду їх внеску в піднесення національної свідомості.

Б.Грінченко часто звертав увагу письменників на всебічне вивчення життя народу та його фольклорного надбання. Він продовжив традицію "пересаджування" на літературний ґрунт казкових сюжетів, яка була характерна для творчості Марка Вовчка, І.Мажури, С.Руданського.

Із фольклором учений пов'язував написання мовознавчих та історичних праць, зважаючи його складовою частиною історіографії. Найголовніша з них - "Словарь української мови" - охоплює народну лексику майже всіх кращих фольклорних збірників та власних записів редактора і нині залишається найповнішим довідником з різних питань фольклористики та етнології. Він також намагався запровадити широке використання народної творчості в освіті, про що свідчать його праці з педагогіки та підручники "Українська граматка", "Рідне слово. Українська читанка", де основним дидактичним матеріалом є приклади усної словесності.

Як учений Грінченко був знайомий з головними науковими школами - міфологічною, міграційною, порівняльною, історичною, що мали на той час своїх представників в українській науці. Розвідка "Пісня про Дорошенка й Сагайдачного" (К., 1908) засвідчила його прихильність до порівняльно-історичного методу, який широко застосовували у своїх студіях І.Франко та В.Гнатюк. Досліджуючи походження і варіанти "Пісні про Дорошенка й Сагайдачного" та зіставляючи їх з історичними даними, Борис Дмитрович доводить, що вона створена в кінці XVIII ст. і оповідає про гетьмана Петра Дорошенка та події 1665 р.

Ряд важливих теоретичних положень (в справі класифікації, систематизації, наукового коментування та текстології фольклорних матеріалів) Б.Грінченко обґрунтував в "Отзыве о сочинении А.Н.Малинки: "Сборник материалов по малорусскому фольклору" (СПб., 1907), висловивши свої погляди на методи етнографічної науки.

Глибшому розумінню наукової концепції Б.Грінченка-вченого оприяють також його рукописні дослідження, рецензії, листи, матеріали до наукових праць, словників, літературні статті - "Література дум кобзарських. Матеріал до бібліографічного покажчика" (ІР, I, 31584 - 31585, 46 арк.), "Куліш як фольклорист. Вібліо-

графія" (IP, I, 31565), "Бібліографія про вертеп" (IP, I, 31576; I, 31564), "Бібліографія про Кармелока" (IP, I, 31576), "Виписки про діячів XVII ст." (IP, I, 31452, 185 арк.), "Список літератури про Коотомарова, Х., 1893" (IP, I, 31562 - 31563), "Матеріал до біографії Т.Шевченка, 1.04.1909 р." (IP, I, 31444, 17 арк.), "С.Руданський. Очерк про життя та літературу діяльність, 26.09.1889 р" (IP, I, 31427), "Слогади про П.Кузьменка, 10.03.1907 р." (IP, I, 32296).

Проблемі історичних постатей присвячено дві рукописні розвідки фольклориста - "Народна поезія про Дорошенка, а також інші матеріали про нього" (IP, I, 31507, 26 арк.) та "Данило Нечай" (IP, I, 31460 - 31461, 23 арк.). У них вчений виразно підкреслює суспільну функцію народної творчості, стверджує її велике історико-пізнавальне значення.

Неабияке значення для висвітлення історіографічних та теоретичних проблем української фольклористики мають наукові записки В.Грінченка - "Брульйони розвідок, писані для "Большой энциклопедии", 1900-1904 рр." (IP, I, 31445, 720 арк.). Тут зібрано надзвичайно багато цінних відомостей з питань українознавства, схарактеризовано діяльність понад 180-ти постатей, які працювали як в Україні, так і за її межами (з них понад 70 фольклористів і етнографів). Важливо те, що вчений не тільки подає біо-бібліографічні довідки про них, а й висловлює власні міркування з приводу наукової вартості їх фольклористичної спадщини, виділяючи в кожного ознаки новизни й оригінальності. Широке розуміння історії української фольклористики вплив Борис Дмитрович в статті "Этнография украинская", де зробив критико-бібліографічний огляд зробленого попередниками у справі збирання і наукового опрацювання народної творчості, окреслив основні періоди фольклористичного процесу. Крім того, тут збереглося близько 50-ти нарисів про український побут, народні звичаї та світоглядні уявлення, а також деякі жанри усної словесності. На багатому фактичному матеріалі народних оповідей та історичних джерел він намагався висвітлити всі риси духовного життя українців.

Отже, дослідницькі праці Грінченка відзначаються глибиною теоретичного осмислення матеріалу, високою принциповістю та вичерпністю при висвітленні теми. Не випадково М.Сумцов писав, що "науковими працями В.Грінченка могла б пишатися всяка нація, високу вартість його наукових розвідок визнають усі, навіть такі,

цілком безсторонні й авторитетні інституції, як Харківський університет і російська Академія наук"³.

Розглянутий матеріал дозволяє зробити висновки про те, що фольклористична діяльність Б.Грінченка тісно перепліталася з громадською і проходила в кількох напрямках - збирання і публікація усної словесності, видання народних творів для масового читача, написання науково-теоретичних досліджень. Збирацький метод ученого характеризує прагнення до збереження автентичності, дослідження варіантності, увага до зразків сороміцького фольклору, повна паспортизація матеріалу.

Б.Грінченко був добре обізнаний із досвідом збирачів-попедерників та сучасників, що робить його фольклористичний набуток науково достовірним і глибокозартісним. У контексті розвитку української фольклористики кін.ХІХ - поч.ХХ ст. він відзначався монументальністю і новизною.

Текстологічний аналіз чотиритомного видання "Етнографических материалов..." дозволяє стверджувати, що при публікації Грінченко адійсновав, головним чином, точне відтворення польових записів (окремі редакторські правки не порушували цілісності фольклорного твору), зберігав діалектні особливості народної мови. Крім того, він додав різноманітні покажчики та бібліографічні довідники, коментарі до кожного зразка, а також передмови, що збільшувало його наукову вагу.

Основу кожного з 4-х томів складають твори, записані безпосередньо з уст оповідача. Тут представлено майже всі жанри українського фольклору, які репрезентують нашарування різних історичних періодів і міфологічних вірувань. Серед них чимало поетичних новотворів, що в вагомому підставою для спростування тверджень про упереджене ставлення Грінченка до них. Фольклорист виявив глибоке розуміння суспільно-історичної ролі народної творчості, її естетичної цінності, збирав і популяризував твори з соціально загостреними мотивами. Він так само, як І.Франко та В.Гнатюк, рішуче виступав проти теорій загибну народної творчості.

Глибоким розумінням теоретичних і методологічних проблем фольклористики відзначаються дослідницькі праці вченого.

Важко уявити поступ українознавства без таких фундаменталь-

³ Сумцов М. Літературно-наукова діяльність Б.Грінченка // Сніп. - 1912. - №17.

них видань Грінченка, як "Етнографические материалы, собранные в Черниговской и соседних с ней губерниях", "Литература украинского фольклора", "Словарь української мови", які стали базовими для подальших досліджень, явищем в історії національної науки.

*****

Основні положення дисертації викладені в таких публікаціях :

1. Борис Грінченко // Народознавство. - 1993. - №5. - С.4.
2. Фольклористична діяльність Бориса Грінченка // Народна творчість та етнографія. - 1996. - №2-3. - С.3 - 10.
3. Школа в житті Бориса Грінченка // Українська мова та література. - 1996. - №3. - С.1 - 2.
4. Першодрук казки Б.Грінченка "Два дні" / Вступне слово і підготовка до друку Лідії Козар // Українська мова та література. - 1998. - №3. - С.1, 3.
5. Щедрий вечір, добрий вечір (за матеріалами фольклорного збірника Б.Грінченка "Етнографічні матеріали...", т.3, 1899) // Українська мова та література. - 1997. - №1. - С.2.
6. Український добродійник кінця XIX століття // Слово і час. - 1997. - №5 - 6. - С.74 - 76.
7. Монументальне видання українського фольклору кінця XIX століття (До питання про наукові основи чотиритомного фольклорного зібрання Б.Д.Грінченка) // Народна творчість та етнографія. - 1997. - №4. - С.29 - 41.
8. Борис Грінченко на терені наукового українознавства // Дивослово. - 1997. - №10. - С.17 - 20.

Кеє-

АНОТАЦІЯ

Козар Л.П.

Борис Грінченко як фольклорист

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук по спеціальності 10.01.07 - фольклористика. Інститут мистецтвознавства, фольклористики і етнології ім. М.Т.Рильського Національної Академії наук України. Відділ фольклористики. Київ, 1997.

Захищається дисертація, яка містить дослідження фольклорних записів і фольклористичної діяльності Б.Грінченка в контексті української фольклористики кін. XIX - поч. XX ст. Установлено, що записи і фольклорні публікації науково надійні, про що свідчить увага до варіантів, повна паспортизація, філологічна точність, фіксація всіх жанрів усної народної творчості.

Капітальне видання Б.Грінченка "Этнографические материалы, собранные в Черниговской и соседних с ней губерниях" відзначається монументальністю і новизною. Йому належить перший в історії української фольклористики бібліографічний покажчик "Литература украинского фольклора (1777 - 1900)".

Ключові слова: Грінченко Б.Д., фольклористична діяльність, історія фольклористики, українська фольклористика.

АННОТАЦИЯ

Козар Л.П.

Борис Гринченко как фольклорист

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.07 - фольклористика. Институт искусствоведения, фольклористики и этнологии им. М.Ф.Рыльского Национальной Академии наук Украины, Отдел фольклористики. Киев, 1997.

Защищается рукопись, содержащая исследование фольклорных записей и фольклористической деятельности Б.Гринченко в контексте украинской фольклористики кон. XIX - нач.XX века. Установлено, что записи и фольклористические публикации научно надёжные, о чём свидетельствует внимание к вариантам, полная паспортизация, филологическая точность, фиксация всех жанров устного народного творчества.

Капитальное издание Б.Гринченко "Этнографические материалы, собранные в Черниговской и соседних с ней губерниях" отличается монументальностью и новаторством. Ему принадлежит первый в истории украинской фольклористики библиографический указатель "Литература украинского фольклора (1777-1900)".

Ключевые слова: Гринченко Б.Д., фольклористическая деятельность, история фольклористики, украинская фольклористика.

УДК 72.01:091.01
ББК 72.01.01
УДК 72.01:091.01
ББК 72.01.01
УДК 72.01:091.01
ББК 72.01.01

434098

ABSTRACT

Kozar L.P.

Borys Hrinchenko as a folklorist

The thesis for receiving the scientific degree of the candidate of philological sciences by speciality 10.01.07.- folklore studies. Rylycky Institute of Art Study, Folklore and Ethnology, National Academy of Sciences, Kyiv, 1997.

The contents of this manuscript is the investigation of Borys Hrinchenko's folklore activities in the context of the Ukrainian folkloristic at the end of the XIXth - the beginning of XXth centuries.

It has been proved that the collector's notations are absolutely credible from the scientific point of view. Their credibility is confirmed by the study of various folklore genres, local peculiarities and varieties.

His publication "Ethnographical materials, collected in Chernigov and neighbouring provinces" is remarkable for us monumentality and innovation. The first in the history of Ukrainian folkloristics bibliographical list "The literature of the Ukrainian Folklore of 1777-1900" belongs to him.

Key words: Hrinchenko B.D., folklore activities, history of folkloristics, Ukrainian folkloristics.

Підписано до друку 8.10.97 Формат 60x84 1/16
 Ум. друк. арк. 0,9 Обл. вид. арк. 1,0
 Тираж 100. Зам. 514 1997р. Безплатний
 Поліграф.-д.ця Ін-ту історії України НАН України
 Київ-1, Грушевського, 4

434098

4838713

AV 38.713